

Nr 273.

Av herr **Ekman**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180 angående bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning och därmed sammanhängande bestämmelser tillåter jag mig vördsamt anföra följande.

Kungl. Maj:t har redan i statsverkspropositionen för budgetåret 1933/1934 äskat ett extra förslagsanslag å kr. 490,000:—. I anslutning härtill framläggas i förevarande proposition nr 180 ett förslag till nya bestämmelser angående organisationen av arbetet i domsagorna, de anställda biträdenas kompetensvillkor och avlöningsförhållanden samt domareutbildningen m. m.

Föredragande departementschefen utgår därvid från ett uttalande av det särskilda utskott, som vid 1931 års riksdag behandlade det då framlagda förslaget till huvudgrunder för en rättegångsreform. Detta uttalande är ganska allmänt hållet och lär icke utan vidare kunna åberopas till stöd för de detaljerade förslag i olika hänseenden, som nu genom k. prop. nr 180 förelagts riksdagen.

Huvudintrycket av detta förslag är, att arbetet inom domsagorna skulle sönderplöttras till ett oredigt virrvarr utan någon verkligt enande och sammanhållande kraft och med rikliga anledningar till konflikter mellan de olika mer eller mindre självständigt verkande viljorna. Redan bestämmelserna i den nuvarande domsagostadgan äro i detta hänseende betänkliga; och än värre skulle det bliva, om de nu föreslagna bestämmelserna av riksdagen godkändes.

En rationell förvaltning av domsagorna kan, enligt min mening, åstadkommas endast på det sätt:

1:o) att domsagorna hållas vid den storlek, att häradshövdingen visserligen har fullt arbete men likväl kan själv överblicka och sammanhålla arbetet inom domsagan, vilket lämpligast och bäst sker vid ett invånareantal av i regeln omkring 40,000 invånare;

2:o) att i en sådan domsaga häradshövdingen i främsta rummet ägnar sig åt »de egentliga rättegångsmälen» såväl större som mindre och tillsynen över det hela; samt

3:o) att vid häradshövdingens sida anställes minst ett biträde (eller vid behov två eller flera) för att biträda honom och i vissa hänseenden på eget ansvar, fast under häradshövdingens tillsyn, fullgöra en del i domsagan förekommande göromål rörande expedition, inskrivningsväsendet m. m. av övervägande formell natur. Första biträdet (sekreteraren, förste notarien, eller

vad man vill kalla honom) bör vara kompetent att kunna, då häradshövdingen åtnjuter semester eller annan ledighet, inträda såsom vikarie för honom.

Den av alla eftersträfvade begränsningen av vikariatsystemet bör åstadkommas genom begränsning av häradshövdingarnas tjänstledighet till det oundgängligen nödvändiga; men *icke* såsom Kungl. Maj:t föreslår därigenom att häradshövdingen befrias från så gott som allt arbete i sin domsaga med undantag av handläggningen av de allra största målen och att i övrigt det mesta arbetet överföres på *vikarier* (av hovrätten mer eller mindre tillfälligt förordnade biträdande domare, inskrivningsdomare, sekreterare, förste notarier, andre notarier, heltidsnotarier, halvtidsnotarier m. fl.). Vad Kungl. Maj:t föreslår är *ett i hög grad skärpt vikariatsystem*.

Beträffande några andra i ögonen fallande detaljer vill jag anföra följande.

På sid. 8—9 i k. prop. föreslås, att häradshövdingen skulle befrias från att upprätta dombok och protokoll i av honom handlagda ärenden. En sådan befrielse bör *icke* lagfästas. Biträdena komma givetvis att därvid biträda, men ansvaret bör *helt* påvila häradshövdingen. Ju mer han sysslar med protokollet, desto bättre kommer han in i målets detaljer.

Sid. 9. Häradshövdingen bör i regeln *icke* befrias från handläggningen av s. k. enklare mål och ärenden. Därav alstras lätt den föreställningen, att parterna i dessa »enklare» mål icke få åtnjuta samma höga rättvisa som parterna i de större målen. Hela denna olyckliga anordning strider mot grundsatsen om *allas likhet inför lagen*. Föredragande departementschefen har gått så långt, att han till dessa »enklare» mål vill räkna även sådana, däri kan dömas ända upp till *sex månaders fängelse*. Man måste häpna över, att dylika mål skola såsom regel undandragas häradshövdingarna och överlämnas åt unga *vikarier*. För övrigt! Hela denna uppdelning i »viktigare» och »enklare» mål är en skrivbordsfantasi. För den enkle bofaste mannen i domsagan, känd av alla, är ett mål, däri han kan ådömas upp till 500 kr. böter för honom och för befolkningen i domsagan i de flesta fall långt »viktigare» och betydelsefullare än ett mål, däri någon luffande poliskund riskerar ett års fängelse eller några månades straffarbete. Och juridiskt sett är det ena målet lika viktigt som det andra. På samma sätt i fråga om civilmålen. En tvist om något hundratal kronor kan vara lika viktig för vederbörande parter som ett annat mål om tusentals kronor för de däri intresserade parterna. Och de mindre målen kunna ofta vara lika svårlösta som de större. Denna gradering av målens vikt, särskilt vid underdomstolarna, är *av ondo*, och ett fortgående på den vägen bör icke godkännas.

Förslaget, sid. 12, att häradshövding skall varje dag vara minst en timme tillstädes på kansliet, kan i många fall verka hämmande på häradshövdingens arbete och intresse för sin domsaga. Han bör kunna röra sig ute bland folket, icke blott vid de officiella förrättningarna utan även däremellan. Den av Svea hovrätt föreslagna formuleringen är att föredraga.

En synnerligen ingripande förändring är borttagandet av den nu förefintliga

möjligheten för notarie att »sitta ting» (sid. 14—15). Den genom tingssittningen förvärvade utbildningen är för de blivande domarna i alla instanser av den största betydelse och kan *icke* genom någon annan form av utbildning ersättas. Borttages denna tingssittning, så kommer utbildningen, särskilt av jurister, som rekrytera de högre instanserna, att i hög grad försvagas, och »juristeriet» utan fast kontakt med det verkliga livet sättes i högsätet. Ett bibehållande av »tingssittningen» betyder alls icke ett omhuldande av »vikariatsystemet». Det är redan förut påpekat, att detta bör begränsas genom en starkare begränsning av häradshövdingarnas tjänstledigheter. Men sådana ledigheter måste alltjämt förekomma; och därvid böra de unga få pröva sina krafter. Statistiken visar, att deras domslut icke i någon nämnvärd omfattning stå efter de äldre domarnas. De anstränga sig givetvis till det yttersta för att göra sitt bästa; ty därpå hänger deras hela framtid.

För övrigt! Om dessa unga icke få sitta ting, hur skall man då få dughigt folk i hovrätterna? På sid. 15 i k. prop. säges uttryckligen, att först sedan prövningen i hovrätt »utfallit så, att aspiranten godkänts såsom fiskal, återvänder han till domsagotjänstgöringen såsom sekreterare och erhåller tillfälle att såsom vikarie för häradshövdingen handlägga även de mera invecklade civil- och brottmålen», d. v. s. *först sedan han tjänstgjort såsom fiskal i hovrätten får han börja sitta ting.*

Detta är den fullständigt bakvända ordningen. Ingen kan fullt tillfredsställande tjänstgöra såsom fiskal i hovrätten, innan han förvärvat den erfarenhet, som tingssittningen på landet skänker. Det har i alla tider, århundraden igenom, varit en fast regel, att ingen har fått föredraga mål i hovrätten utan att hava först hållit ting på landet och där förvärvat den erfarenhet om folket och förhållandena i det levande livet, som för den rätta uppfattningen av målen är nödvändig. Man måste betänka, att det är på fiskalernas muntliga föredragning som överrätten dömer i brottmål, och detta även i mycket invecklade och svåra brottmål.

Hovrätternas nuvarande arbetsordningar inskräpa också denna grundsats. I arbetsordningen för Göta hovrätt t. ex. § 50 stadgas:

»Med mindre Kungl. Maj:t annat medgiver, må ej förordnande att uppehålla fiskalstjänst meddelas någon, som icke hållit minst tre allmänna tings-
sammanträden» (resp. lagtima ting).

Kungl. Maj:t föreslår i stället, att tingssittning icke får ske, innan man tjänstgjort såsom fiskal i hovrätten!

Hur skola de unga jurister — kan man vidare fråga — som hovrätten önskar fästa vid sig, någonsin förvärva erforderlig kontakt med det verkliga livet, om de aldrig skola sitta ting och självständigt förestå ett domareämbete?

Man kan svara, de få komma tillbaka till hovrätten senare, sedan de varit ute på landet såsom »sekreterare» i domsaga och då hållit ting. Men en sådan anordning blir för såväl den unge juristen som hovrätten alltför omständlig och långsam. För att kunna göra sig gällande på ett sätt, som innebär tillför-

litliga löften för framtiden måste man vara ung och framför allt med hela sitt intresse inriktad på den blivande huvuduppgiften. Denna är i öfverrätt av i många hänseenden annan art än den, som möter i en domsaga. Att tvinga de unga jurister, som sträva efter att vinna anställning vid överrätterna, att avbryta sin hovrättstjänstgöring och åter bege sig ut på landet är ur denna synpunkt oriktigt. Domsagetjänstgöringen skall vara helt undanstötkad när en sådan ung jurist kommer in till hovrätten för att tjänstgöra såsom föredragande där; och med hovrättsarbetet bör han sedan få ostört fortsätta.

Men icke nog med att hovrättsutbildningen snedvrides genom Kungl. Maj:ts förslag. Även arbetet i domsagorna störes av ett sådant passage- och vikariatsystem som Kungl. Maj:t föreslår. Skola sekreteraretjänsterna i domsagorna få någon verklig betydelse för arbetet därstädes, böra de icke göras till genomgångsplatser för alla dem, som skola förberedas till befattningar i överdomstolarna. Sekreterareplatserna böra till sin natur vara mera stadigvarande, besatta med innehavare, som kunna lugnt stanna kvar i domsagan och bliva förtrogna med förhållandena där och med folket på platsen. Och detta gäller alldeles särskilt, om sekreterarna i större eller mindre utsträckning skola självständigt handhåva inskrivningsväsendet, lagfarter, in-teckningar m. m. Då först kan sekreterarebefattningen i en domsaga bliva av verkligt värde för arbetet i domsagan. Och därmed övervinnas till stor del de nuvarande olägenheterna av vikariatsystemet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag däremot förvärras dessa olägenheter. Ty nu är dock härads-hövdingen den ansvarige för denna del av domsagearbetet; men om ansvaret för inskrivningsväsendet skall läggas på sekreteraren och befattningen skall innehavas av en ständigt växlande ström av unga vikarier, som skickas ut från hovrätterna för att snarast möjligt dit återvända, så förlorar inskrivningsväsendet all ryggrad och hållning och en av de viktigaste sidorna av arbetet i domsagan blir lidande.

Det är för öfrigt svårt att förstå, varför *just nu* en omläggning av domsagoorganisationen och juristutbildningen skall ske. Så snart den nya rättegångsordningen blivit genomförd, måste vad Kungl. Maj:t nu föreslår helt och hållet göras om igen. I hovrätterna bliva parterna själva eller deras advokater föredragande. Tillfällen till utbildning av de unga juristerna bliva där ytterst begränsade; och sannolikt måste tyngdpunkten av utbildningen åter förläggas till domsagorna på landet (resp. domstolarna i städerna). Det synes därför naturligtast, att domsagostadgan tills vidare förblir i huvudsak oförändrad och att man väntar med en reform på detta område till dess den kan ske i samband med den stora processreformen.

Kungl. Maj:ts förslag i prop. nr 180 är knutet till en begäran om anslag till bestridande av hithörande kostnader å kr. 490,000:—. Det för närvarande utgående anslaget belöper sig till kr. 550,000:—. Det föreslås alltså nu en minskning på 60,000 kr. Denna minskning torde kunna genomföras även med bibehållande i huvudsak av nu gällande domsagostadga. Hovrätterna hava

nämligen på sid. 18 föreslagit en nedsättning av arvoden till förste- och andre-notarierna, som mycket väl låter sig genomföras redan under nuvarande förhållanden. Därmed skulle inbesparas i domsagorna under Svea hovrätt kr. 25,000: —, i domsagorna under Göta hovrätt kr. 14,000: — samt i domsagorna under hovrätten över Skåne och Blekinge kr. 2,000: —, tillhopa kr. 41,000: —. Återstående 19,000 kr. torde kunna inbesparas genom indragning av åtskilliga notariebefattningar, därest verkligen någon brist skulle uppstå.

Antalet avlönade biträden i domsagorna har ökats i en grad, som knappast kan motiveras av ökade göromål, och en besparing på denna punkt torde i åtskilliga domsagor vara befogad. Skulle därmed icke kunna fullt uppnås täckning för det nämnda beloppet 19,000 kr., så bör ihågkommas att det begärda anslaget å 490,000 kr. är ett *förslagsanslag*, som sålunda kan i *nödfall* överskridas, samt att å det förut utgående högre anslaget besparingar å mellan 20,000 och 30,000 kronor årligen uppkommit.

Jag hemställer i anledning härav,

att riksdagen — jämte det riksdagen bifaller det av Kungl. Maj:t äskade extra förslagsanslaget till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning budgetåret 1933/1934 kr. 490,000: — — ville i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180 i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att riksdagen förutsätter, att under nämnda, budgetår de hittillsvarande bestämmelserna i domsagostadgan bibehållas i huvudsak oförändrade utom så till vida, att förste och andre notariernas rätt till arvode inskränkes på sätt hovrätterna (k. prop. sid. 18) föreslagit samt att nödig återhållsamhet iakttages i fråga om anställandet av med bidrag av statsmedel avlönade notarier i domsagorna;

dels ock anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med den blivande processreformen låta utarbeta och för riksdagen framlägga nya, efter den blivande rättegångsordningen avpassade bestämmelser rörande domsagornas förvaltning och domareutbildningen med flera därmed sammanhängande frågor.

Stockholm den 9 mars 1933.

K. J. Ekman,
Jönköpings län.

